

Центр політико-правових
реформ

ГРОМАДСЬКИЙ
КОНТРОЛЬ

Рада
Громадського
Контролю

ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГУ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВ, ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ В ЯКИХ ЗАВЕРШЕНЕ ДЕТЕКТИВАМИ НАБУ

БЕРЕЗЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2018 р.

ЗВІТ ПІДГОТУВАЛИ:
юрист-аналітик Секретаріату Ради громадського контролю Валько В.І.
експерт ЦППР Марчук А.Я.

ВСТУП

Ефективний контроль над корупцією має важливе значення для добробуту громадян. Корупція уповільнює економічне зростання, погіршує якість державного управління та надання соціальних послуг тощо. За розрахунками МВФ, якщо Україна зможе знизити рівень корупції до середнього по ЄС, ВВП країни на душу населення у 2040 р. досягне 50% від середнього рівня по Євросоюзу і надалі прискорить своє зближення. Відтак, належна реалізація антикорупційних реформ сприятиме прискоренню темпів економічного розвитку та дозволить підвищити якість державного управління¹.

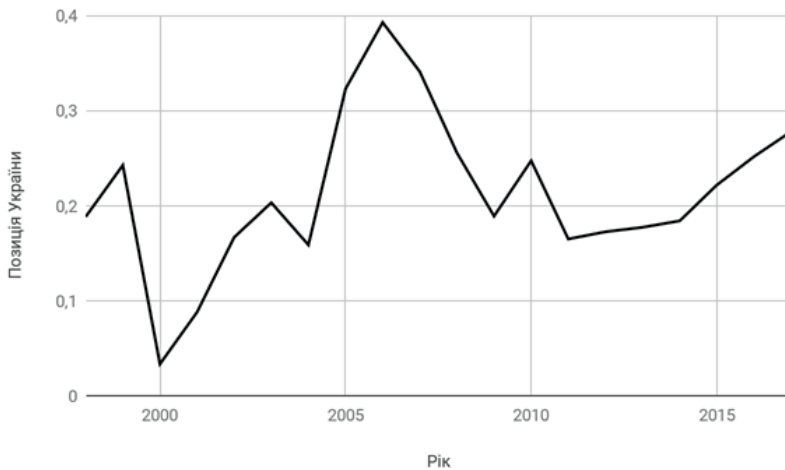
За показником Індексу сприйняття корупції (CPI) за 2017 рік Україна отримала 30 балів зі 100 можливих, посівши 130-е місце серед 180 країн світу². Хоча показники України за CPI з 2014 рік покращуються, темпи залишаються незадовільними. Більш того, у 2017-му динаміка зростання кількості балів знизилась порівняно з такими ж показниками 2016 року. На думку переважної більшості інвесторів, корупція досі залишається основною перешкодою для інвестування в Україну, при цьому притік інвестицій залишається життєво необхідною умовою для зростання добробуту населення³. За даними останнього соціологічного дослідження на замовлення NDI, 63% громадян вважають, що боротьба з корупцією має бути пріоритетом для наступного уряду - жоден інший варіант не отримав такої підтримки⁴.

1. Ukraine: Selected Issues. IMF, 04.04.2017. Детальніше див.: <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2017/04/04/Ukraine-Selected-Issues-44799>

2. Детальніше див.: <https://ti-ukraine.org/research/index-koruptsiyi-cpi-2017/>

3. Іноземні інвестори: корупція та недовіра до судової системи все ще більше впливають на інвестиційний клімат в Україні, ніж конфлікт з Росією. Центр економічної стратегії, 13.09.2018. Детальніше див.: <https://ces.org.ua/inozemni-investoryi-korupciya-ta-nedovira/>

4. Можливості та перешкоди на шляху демократичного транзиту України. Липень 2017 р. На замовлення NDI Ukraine. Детальніше див.: https://www.ndi.org/sites/default/files/July%202018%20SURVEY_PUBLIC_UKR_FINAL_v2_0.pdf

Динаміка України у CPI
(відношення місця країни у списку до загальної кількості країн у рейтингу)

Успішні антикорупційні стратегії, як правило, ґрунтуються на поєднанні елементів запобігання корупції та забезпечення належної відповідальності за корупцію⁵. Наприклад, аналіз робіт однієї з найавторитетніших дослідниць цієї тематики С. Роуз-Аккерман дозволяє дійти думки, що найбільш ефективною стратегією є поєднання превентивних заходів із підвищенням "ціни корупції", зокрема через покарання за відповідні дії⁶. Американський професор Метью Стівенсон відзначає, що хоча країни, успішні у контролі корупції, не покладалися лише на розслідування корупційних діянь та покарання за них, але такі заходи безумовно були частиною рецепту⁷.

Саме тому забезпечення невідворотності покарання за корупцію є однією із цілей державної антикорупційної політики в Україні, які були визначені Антикорупційною стратегією на 2014-2017 рр. Важливу роль у забезпеченні невідворотності покарання за корупцію відведено двом новоствореним інституціям – Національному антикорупційному бюро України (НАБУ) та Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (САП). Так, завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці⁸, а прокурори САП є процесуальними керівниками у відповідних кримінальних провадженнях НАБУ.

5. Детальніше див.: <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Anti-corruption/UNDP%20ACS%20Asia%20Pacific%20%20Anti-corruption%20Strategies.pdf>

6. Детальніше див.: <http://documents.worldbank.org/curated/en/102991468332344284/pdf/WPS6704.pdf>

7. Western Anti-corruption Policy in Ukraine: Success or Failure? Matthew Stephenson, 19.06.2018. Детальніше див.: <https://bit.ly/2CmN6Zo>

8. Ст. 1 Закону України "Про Національне антикорупційне бюро".

Втім, судова статистика свідчить, що невідворотність покарання за корупцію фактично не забезпечується на належному рівні. Так, за результатами судового розгляду справ щодо вчинення корупційних злочинів⁹ було винесено вирoki щодо 1068 осіб, які набрали законної сили у 2017 р., із них вирoki щодо 826 осіб є обвинувальними. Разом із цим, 84 особам призначено покарання у вигляді позбавлення волі, ще 16 особам призначено покарання у вигляді обмеження волі на певний термін¹⁰.

Особливо складною є ситуація з притягненням високопосадовців до кримінальної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією злочини. За даними журналістів видання "Наші гроші", у 2017 р. до кримінальної відповідальності притягнули лише двох "топ-посадовців" – ними виявились голови райдержадміністрацій¹¹.

Результати судового розгляду проваджень, досудове розслідування в яких здійснювало НАБУ, також не є надто успішними. Станом на 31 серпня 2018 року¹² лише у 33 справах із 155, переданих до суду, є кінцеві рішення: у 21 справі винесено вирoki, якими затверджено угоди про визнання винуватості і лише у 2 справах винесено вирoki, пов'язані з позбавленням волі: трьох осіб засуджено до реального відбування покарання. Разом із цим, до суду станом на 30 червня 2018 року було скеровано обвинувальні акти щодо 227 осіб¹³. Вочевидь, існує проблема з розглядом цих справ у судах, що потребує подальшого вивчення її витоків і причин.

Як видається, серед іншого, однією із причин є загальний стан судової системи в Україні. Так, станом на кінець 2017 р., за даними Державної судової адміністрації, у судах всіх інстанцій залишалось 4679 суддів, які мають повноваження з розгляду справ¹⁴. При цьому потрібно також враховувати й особливі вимоги до суддів, які розглядають провадження, досудове розслідування у яких здійснювали детективи НАБУ, визначені у ст. 31 КПК.

Лише до судів першої інстанції за 2017 р. надійшло на розгляд 2 976 555 справ (не враховуючи ще понад півмільйона справ, які залишились на розгляді суду з попередніх років). Такий великий обсяг справ разом із недоукомплектованістю судів призводить до значного навантаження на одного суддю і не дозволяє забезпечити безперервний судовий розгляд справ, що розслідувалися детективами НАБУ¹⁵.

9. Відповідно до визначення, наданого у примітці до ст. 45 КК України.

10. Відповідно до статистичних даних Державної судової адміністрації за 2017 р., детальніше див.: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2017

11. Топ-корупціонери: вирoki за 2015-2017 роки. Видання "Наші гроші", 29.11.2017 р. Детальніше див.:

<http://nashigroshi.org/2017/12/29/top-korupcionery-vyroky-za-2015-2017-roky/>

12. Відповідно до статистичних даних із сайту НАБУ, детальніше див.:

<https://nabu.gov.ua/novyny/mayzhe-50-provadzhen-skеровanyh-do-sudu-nabu-ta-sap-ne-rozglyadayutsya>

13. Звіт Національного антикорупційного бюро за I півріччя 2018 р. Офіційний веб-сайт НАБУ, 10.08.2018 р. Детальніше див.:

https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_dodatky.pdf

14. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2017 році. Державна судова адміністрація,

https://court.gov.ua/userfiles/file/DSA/2018_DSA_NAKAZY/ogl_2017_cory.pdf

15. Принцип безперервності судового розгляду справ передбачений ст. 322 КПК України.

Втім, можуть існувати й інші чинники, що зумовлюють затримку із розглядом цих справ у судах: НАБУ припускає, що одними з таких причин можуть бути, зокрема, надмірна увага ЗМІ до резонансних розслідувань та тиск з боку чинних політиків¹⁶.

Задля отримання об'єктивної та вичерпної інформації щодо стану судового розгляду справ, досудове розслідування в яких здійснювало Національне антикорупційне бюро, Секретаріат Ради громадського контролю при НАБУ здійснює системний моніторинг частини таких кримінальних проваджень. До процесу моніторингу залучені партнери: Центр політико-правових реформ; громадська організація "Платформа Громадський контроль", у співпраці та за підтримки якої здійснюється регіональний моніторинг (6 регіональних моніторів, які відвідують судові засідання у Вінниці, Луцьку, Хмельницькому, Черкасах, Одесі та Харкові).

Моніторинг проводиться з наступними цілями:

- 1) виявити причини незначної кількості вироків у справах, досудове розслідування в яких завершене детективами НАБУ;
- 2) визначити причини та передумови затягування судового розгляду у провадженнях, досудове розслідування в яких здійснювали детективи Національного антикорупційного бюро;
- 3) інформувати експертне середовище та громадськість про діяльність Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та органів судової влади, яку вони здійснюють в процесі притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних злочинів.

З метою проведення моніторингу була розроблена "Методологія моніторингу судових процесів в провадженнях, завершених Національним антикорупційним бюро"¹⁷, автором якої є член правління, директор з наукового розвитку Центру політико-правових реформ, д.ю.н., професор М.І. Хавронюк. Основними принципами, за якими здійснюється моніторинг, є неутручання в процес здійснення правосуддя; принцип об'єктивності; принцип згоди.

Звіт охоплює період з березня по серпень 2018 р. та складається із таких розділів:

- 1) статистичні відомості щодо справ, завершених детективами НАБУ;
- 2) публічність і повнота інформації про обрані справи. Доступ до судових засідань;
- 3) кількісні та часові характеристики судових засідань та періодичність розгляду справ;
- 4) висновки.

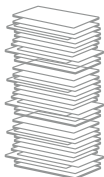
16. Звіт Національного антикорупційного бюро за I півріччя 2018 р. Офіційний веб-сайт НАБУ, 10.08.2018 р. Детальніше див.: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_dodatky.pdf

17. Детальніше див.: <https://drive.google.com/file/d/1Iqa3NyuKNYDI9ENLou6NqjWAcX7a3IV/view>

СТАН РОЗГЛЯДУ СПРАВ У СУДАХ¹⁸

В СТАДІЇ РОЗГЛЯДУ

(станом на 31.08.2018 року)

73

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД НЕ РОЗПОЧАТО

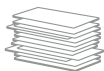

49

Причини затягування розгляду

- 9 нові провадження, передані протягом червня
- 7 неявка учасників процесу
- 4 проблема з визначенням підсудності
- 9 розгляд затягується з інших причин
- 10 хвороби/відпустки суддів
- 3 розгляд клопотання про об'єднання з раніше переданими епізодами
- 3 апеляційний розгляд скарги на повернення обвинувального акту
- 4 зайнятість суддів

СПРАВИ, В ЯКИХ Є РІШЕННЯ СУДУ

33

Рішення судів — деталі*

- 21 вироки, які затвердили угоду зі слідством
- 9 звільнено від кримінальної відповідальності
- 2 вироки*
- 1 ухвала про закриття провадження

*за двома вироками трьох осіб засуджено до реального покарання у вигляді позбавлення волі

Майже у третині справ (49 із 155) судовий розгляд досі не розпочато.

Причинами цього є неможливість сформувати колегію суддів, проблеми із визначенням підсудності справ, значна завантаженість суддів (через участь у розгляді інших справ, хвороби, відпустки, відрядження суддів), розгляд клопотань про об'єднання нових справ із тими, які були передані до суду раніше, винесення судами рішень про повернення обвинувального акту, які потім оскаржуються прокурорами САП в апеляційній інстанції протягом тривалого часу.

18. Відповідно до даних із сайту НАБУ, детальніше див.:

<https://nabu.gov.ua/novyny/mayzhe-50-provadzhen-skerovanyh-do-sudu-nabu-ta-sap-ne-rozglyadayutsya>

Значна кількість вироків ґрунтується на угодах між прокурором і обвинуваченим про визнання винуватості.

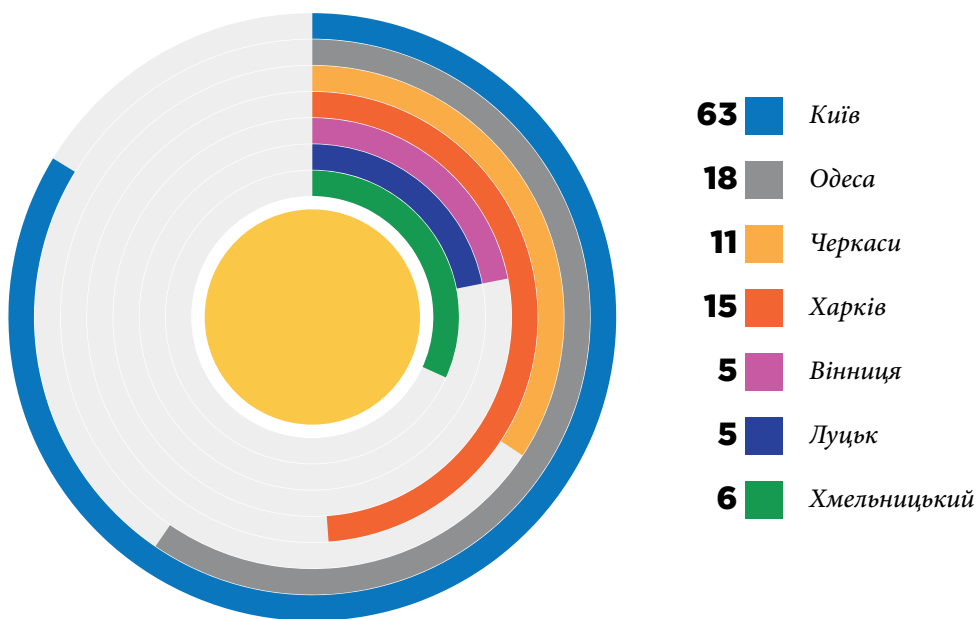
Станом на 31 серпня 2018 року у 21 справі ухвалено обвинувальні вирoki, не пов’язані з позбавленням волі, якими затверджено угоди про визнання винуватості. Як правило, це позитивно характеризує роботу детективів НАБУ та прокурорів САП, оскільки в таких справах підозрювані чи обвинувачені погоджуються беззастережно визнати свою винуватість і співпрацювати зі слідством у викритті інших кримінальних правопорушень, надаючи цінні свідчення. Також це позитивно впливає на розвантаженість суддів, оскільки розгляд таких кримінальних проваджень зазвичай не потребує великої кількості засідань і значних процесуальних та інших витрат, пов’язаних із розглядом справи у суді. Здебільшого угоди укладалися із другорядними учасниками корупційних схем.

19. Відповідно до даних із сайту НАБУ, детальніше див.: <https://nabu.gov.ua/novyny/mayzhe-50-provadzhen-skеровanyh-do-sudu-nabu-ta-sap-ne-rozglyadayutsya>

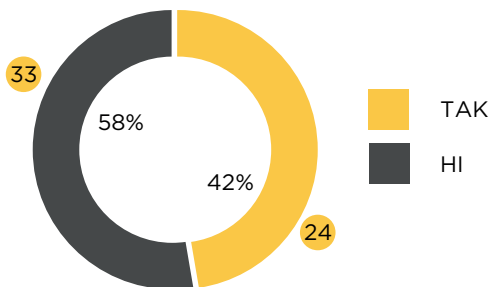
Публічність і повнота інформації про обрані для моніторингу справи. Доступ до судових засідань

Місце проведення моніторингу

Доступ до судових засідань

Чи були присутні на засіданні вільні слухачі?

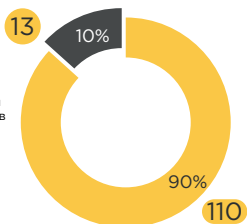

Чи обмежувалася кількість присутніх у залі засідання?

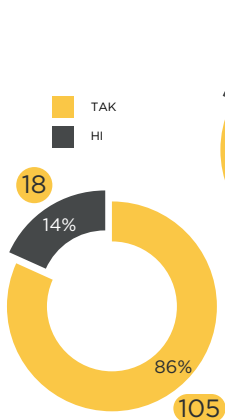

*Інформацію подано щодо засідань, які відбулися.

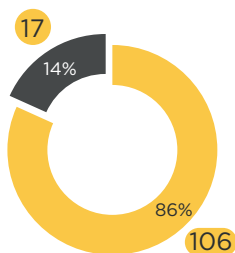
Чи були актуальними дата та час засідання в реєстрі на сторінці відповідного суду?

Чи наявне провадження в розсилці щотижневого графіку розгляду справ САП?

Чи була повною інформація по справі в реєстрі на сторінці відповідного суду?

Інформація щодо засідань у переважній більшості випадків є публічною, відкритою, актуальною та повною.

Практично у всіх судових засіданнях, щодо яких проводився моніторинг, дата та час засідання в розділі «Список справ, призначених до розгляду» на офіційній сторінці відповідного суду були актуальними, а сам реєстр містив повну інформацію по справі, зокрема про склад суду, номер справи, сторін у справі та її суть. В той же час у 13 випадках зафіксовано, що дата та час засідання були не актуальними, а у 18 випадках була відсутньою повна інформація по справі. В одному випадку зафіксовано також помилкове внесення працівником суду інформації на сайт про судові засідання у справі № 757/870/18-к (обвинувачений – Завадський А.Ю.), яка

слухається в Солом'янському районному суді міста Києва. В цей день ця справа до розгляду колегією суддів не призначалася, натомість призначеною була інша справа – № 760/18235/16-к, обвинувачений – Завадський О.В.

Доступ до засідань був відкритим. Жодних обмежень щодо присутності на судових засіданнях вільних слухачів не виявлено.

Водночас у Хмельницькому міськрайонному суді зафіксовано спробу обмежити відеозйомку засідання на портативний відеозаписувальний пристрій. Більш детально на відео: <https://youtu.be/S2w5iPltibU>

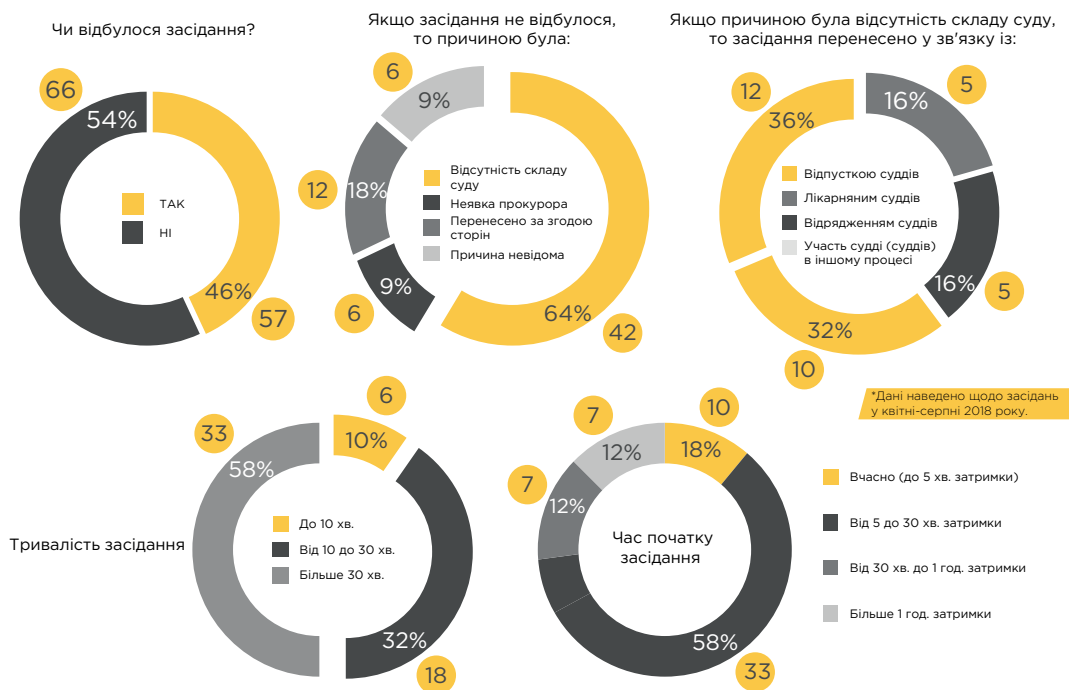
У справі ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» суд задовольнив усне клопотання сторони захисту щодо обмеження зйомки обвинуваченого та його адвоката та постановив змінити ракурс відеозйомки:
<https://youtu.be/5worPKcfiLw>

У одній зі справ, яка розглядалася в Печерському районному суді міста Києва, під час затвердження угоди про визнання винуватості, колегія суддів, за клопотанням прокурора, яке було підтримане стороною захисту, прийняла рішення про закритий розгляд справи.

Невисока відвідуваність судових засідань вільними слухачами та недостатня увага до них з боку ЗМІ.

Лише на 24 засіданнях із 57, які відбулися, були присутні інші вільні слухачі чи представники ЗМІ (окрім наших моніторів). Проте варто додати, що під системний моніторинг свідомо не потрапили справи, які викликають підвищений суспільний інтерес.

Кількісні та часові характеристики судових засідань та періодичність розгляду справ

Більше половини призначених судових засідань не відбулося.

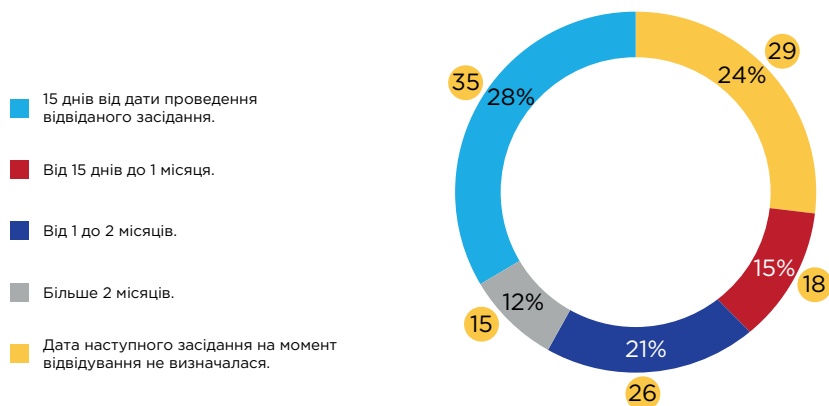
Основною причиною є відсутність складу суду – 42 випадки із 66 або 64%. Зокрема, протягом квітня-серпня 2018 року: 12 засідань не відбулося через перебування суддів колегії у відпустках, по 5 засідань не відбулося у зв'язку із лікарняними та відрядженням суддів та ще 10 засідань не відбулося через участь суддів колегії у розгляді інших справ. Водночас у 6 випадках або у 9% була зафіксована неявка прокурорів. Варто зазначити, що 4 випадки неявки прокурорів мали місце у регіональних справах. Однією із причин цього може бути те, що офіс прокурорів САП розташований у місті Києві, а територіальні управління у САП відсутні.

42% судових засідань, охоплених моніторингом, тривали 30 хвилин і менше.

Це може бути викликано завантаженістю суддів розглядом інших справ, у зв'язку із чим приділяти достатню увагу та здійснювати безперервний судовий розгляд справи протягом значного періоду часу для колегії суддів є практично неможливим. В той же час 33 судових засідання із 57, які відбулися, тривали більше 30 хв.

Лише 18% судових засідань розпочалося вчасно (або із затримкою до 5 хв.). Водночас 25% засідань із тих, які відбулися, розпочиналися із затримкою на понад півгодини. Додамо сюди ще 42 судових засідання, які не відбулися з причин, пов'язаних із діяльністю суддів, та 24 судові засідання, які, хоч і відбулися, та тривали менше 30 хв. Отже, розгляд більшої половини судових справ, охоплених моніторингом, або взагалі не відбувався, або час їх початку значно затягувався, а безпосередньо судовий розгляд тривав недовго.

Періодичність розгляду справ

Більшість судових засідань призначалася в межах 1 місяця від дати засідань, які відвідувались.

Це є достатньо хорошим показником, враховуючи значну завантаженість суддів та те, що здебільшого справи НАБУ-САП розглядає колегія з трьох суддів, внаслідок чого виникають складнощі при визначенні дати та часу наступного засідання.

У той же час у 15 випадках було зафіксовано призначення наступного засідання більше, ніж через 2 місяці від дати відвіданого засідання. При цьому найбільша кількість таких випадків стосувалася справ, що розглядаються у місті Києві (в Печерському, Солом'янському та Шевченківському районних судах).

Печерський районний суд м. Києва. Справа № 757/30586/17-к (#ДПЗКУ посібник <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/derzhavna-prodovolcho-zernova-korporatsiya-ukraini-kornienko>). Обвинувальний акт було скеровано до суду ще 31.05.2017 року. До цього часу не відбулося жодного (!) судового засідання у справі. 19.03.2018 року засідання не відбулося у зв'язку з відпусткою одного із суддів колегії. Наступне засідання було призначено на 24.05.2018 року, тобто через 2 місяці від дати попереднього засідання. Воно також не відбулося через відпустку судді. Чергове засідання, що було призначено на 26.07.2018 року, не відбулося через лікарняний головної судді. Нове засідання призначено на 16.10.2018 року.

Печерський районний суд м. Києва. Справа № 757/23925/17-к (#Суддя Петрик <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/suddya-petrik>). 19.03.2018 року засідання не відбулося у зв'язку із відпусткою одного із суддів колегії. Наступні засідання, призначені на 24.05.2018 та 26.07.2018 року, не відбулися через відпустку та лікарняний головуючої судді відповідно. Чергове засідання призначено на 08.11.2018 року.

Вінницький міський суд Вінницької області. Справа № 127/13972/17 (#Працівники СБУ <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/pratsivniki-sluzhbi-bezpeki-ukraini>). 16.04.2018 року відбулося чергове засідання у справі. Наступне засідання, призначене на 25.06.2018 року, тобто більше ніж через 2 місяці, не відбулося, оскільки колегія суддів перебувала у нарадчій кімнаті по іншому провадженню. 09.07.2018 року засідання перенесли, оскільки один із суддів колегії перебував у відпустці. Наступне засідання призначено на 27.09.2018 року.

Печерський районний суд м. Києва. Справа № 757/16903/17-к (#Запоріжцивіл-проект <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/zaporizhtsivilproekt>). 17 квітня 2018 року засідання не відбулося. Наступне, яке було призначено на 27 червня 2018 року, тобто більш ніж через 2 місяці, також не відбулося. Чергове засідання призначено на 26 вересня 2018 року.

Солом'янський районний суд м. Києва. Справа № 760/6099/17 (#ДП “Укрзалізничпостач”

<https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/derzhavne-pidpriemstvo-ukrzhaliznichpostach>). Обвинувальний акт було скеровано до суду ще 30 березня 2017 року. До цього часу не проведено навіть підготовчого засідання. За час, що минув, судом здійснено 13 спроб провести підготовче судове засідання. 7 засідань не відбулось у зв'язку з неявкою захисників, 4 засідання знято з розгляду судом через зайнятість в інших судових процесах або відпустки, ще 2 засідання відкладено за клопотаннями прокурора у зв'язку з неможливістю його участі.

Печерський районний суд м. Києва. Справа № 757/13635/17-к (#Посадовець ГПУ <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/posadovets-gpu-nagalevskiy>). Справу було скеровано до суду ще 9 березня 2017 року. 18 липня 2017 року справу було призначено до розгляду по суті. Фактично із липня 2017 року не відбулося жодного судового засідання. Засідання, яке мало відбутися 23 березня 2018 року, не відбулося у зв'язку із зайнятістю колегії суддів. Наступне засідання було призначено аж на 10 вересня 2018 року, проте воно також не відбулося через те, що 1 із суддів колегії перебував на навчанні в Раді суддів. Чергове засідання призначено на 3 грудня 2018 року.

Шевченківський районний суд м. Києва. Справа № 761/28004/17 (#Працівниця банку <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/pratsivnici-banku>). 11 червня 2018 року відбулося чергове засідання, на якому закінчили дослідження 3-го тому

судової справи. Наступне засідання було призначене на 23 серпня 2018 року, тобто більше ніж через 2 місяці. Воно не відбулося у зв'язку з участю однієї із суддів колегії в розгляді іншої справи. Оголошено перерву до 29 жовтня 2018 року.

Луцький міськрайонний суд. Справа № 163/1923/17 (#Голова Любомльської РДА <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/golova-lyubomlskoi-rda>). 13 червня 2018 року чергове засідання тривало всього 7 хв. Прокурор подав клопотання про перенесення розгляду справи через його відрядження за кордон. Суд задовольнив клопотання та переніс слухання на 23 серпня 2018 року, яке у зв'язку з відсутністю прокурора не відбулося. Розгляд справи було перенесено на 10 жовтня 2018 року.

Солом'янський районний суд міста Києва. Справа № 758/4031/18 (#Голова ДАСУ <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/golova-derzhauditsluzhbi>). Засідання, яке було призначено на 20 червня 2018 року, не відбулося через відпустку однієї із суддів колегії. Наступне засідання було призначено на 04 вересня 2018 року.

Приморський районний суд м. Одеси. Справа № 385/619/16-к (#Суддя Меденцев <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/suddya-medentsev>). 19 липня 2018 року відбулося чергове засідання по справі. Наступне призначили на 09 жовтня 2018 року, майже через 2,5 місяці.

Печерський районний суд міста Києва. Справа № 757/31641/16-к (#Украгролізинг <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/ukragrolizing>). 15 серпня 2018 року на судові засідання не з'явилися захисники. Обвинувачені пояснили, що вони розірвали з ними договори про надання правової допомоги. У зв'язку із тим, що інкримінований злочин є особливо тяжким, продовжувати засідання без участі захисників було неможливо. Суд оголосив перерву у справі до 14 листопада 2018 року, що складає майже 3 місяці.

Шевченківський районний суд міста Києва. Справа № 761/1838/18 (#Концерн РРТ <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/kontsern-radiomovlennya-radiozvyazku-ta-telebachennya>). 20 серпня 2018 року на судовому засіданні сторона захисту почергово заявила клопотання про відвід одного із суддів колегії та прокурора САП. В задоволенні обох клопотань було відмовлено. Одразу після розгляду вказаних клопотань у зв'язку з необхідністю участі суддів колегії в розгляді інших справ, була оголошена перерва. Наступне засідання призначили на 25 жовтня 2018 року, що складає більше 2 місяців.

Печерський районний суд міста Києва. Справа № 750/60763/16-к (#ДПЗКУ <https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv/derzhavna-prodovolcho-zernova-korp-oratsiya-ukraini>). 25 квітня 2018 року головуючий суддя призначив відкрите підготовче судові засідання на 14 вересня 2018 року, що складає майже 5 місяців. На засіданні, яке відбулося 14 вересня, колегія суддів заявила самовідвід, справу передано на авторозподіл для визначення нового складу суду.

Проблема має системний характер, про що свідчать дані САП²⁰ від 11 серпня 2017 року, у період відпусток суддів.

- Судовий розгляд обвинувального акту щодо осіб, які звинувачуються у розкраданнях на державному ПрАТ «Запорізький електровозоремонтний завод». 1 червня 2017 року відбулося чергове судове засідання і наступне засідання було призначене на 20 вересня 2017 року.
- Провадження з розгляду справи за фактом надання неправомірної вигоди заступнику Міністра освіти і науки України ректором Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 5 червня 2017 року відбулося судове засідання і наступне було призначене на 4 вересня 2017 року.
- Розгляд справи за обвинуваченням колишнього голови Державної авіаційної служби України Антонюка Д.Ю. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України. 29 червня 2017 року відбулося чергове засідання і наступне було призначене на 8 вересня 2017 року.

20. Дані Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за 2017 р., детальніше див. : <https://www.facebook.com/sap.gov.ua/posts/1005078582928658>

Висновки

Доводиться вкотре констатувати, що суди не в змозі оперативно розглянути провадження, досудове розслідування у яких здійснювало НАБУ. Багато проваджень «провисає» тому, що такі справи може розглядати лише колегія з трьох суддів, а зібрати колегію досить проблематично з різних причин. У третині справ, скерованих до суду, досі не розпочався їхній розгляд, а більшість обвинувальних вироків - затверджені судом угоди про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим.

Більше половини призначених судових засідань не відбулось, часто така ситуація виникала через відсутність суддів. Водночас, навіть ті судові засідання, що відбулись, тривають досить обмежений час - майже половина засідань тривала менш ніж півгодини. Більшість засідань починаються із запізненнями. Така ситуація зумовлена насиченим графіком засідань у суддів колегії.

Моніторинг засвідчив відсутність обмежень щодо присутності вільних слухачів під час судових засідань. Водночас, увага ЗМІ та громадськості до більшості судових процесів залишається вкрай низькою. Більшість журналістів надає перевагу відвідуванню судових засідань із обрання запобіжних заходів особам після оголошення ним повідомлень про підозру, хоча на цій стадії кримінального процесу обсяг відомостей досудового розслідування, який розголошується, як правило, суттєво менший за той, що може бути оприлюднений після передачі обвинувального акту до суду та його розгляду по суті.

Принаймні частково проблема затягування судового розгляду справ, у яких досудове розслідування здійснювали детективи Національного антикорупційного бюро, може бути розв'язана із початком роботи Вищого антикорупційного суду. Також критично важливим є збереження норми про те, що всі апеляційні скарги на вирoki, які будуть винесені судами першої інстанції у справах НАБУ та САП до моменту створення Вищого антикорупційного суду, розглядалися в Апеляційній палаті ВАС, а не в апеляційних судах загальної юрисдикції.

Автори звіту переконані, що до початку роботи Вищого антикорупційного суду подолати проблему затягування розгляду справ, що уже передані до судів першої інстанції загальної юрисдикції не видається можливим. Затягування значною мірою спричинені загальним станом судової системи. Із даних моніторингу випливає, що чи не найбільше значення має надмірне навантаження на суддів, зумовлене недоукомплектованістю судів. Вимоги КПК про безперервність судового розгляду у кримінальному судочинстві не дотримуються на практиці, оскільки судді мають значну кількість інших проваджень до розгляду. Забезпечити заповнення вакантних посад суддів неможливо у стислі терміни, оскільки це може призвести

до призначення на посади осіб із сумнівною відповідністю критеріям доброчесності та професійності судді. Навіть після початку роботи Вищого антикорупційного суду не можна виключати зловживання своїми процесуальними правами сторонами процесу, що може негативно впливати на терміни судового розгляду проваджень.

В окремих випадках час на початку розгляду справ втрачається через те, що система автоматизованого розподілу справ визначає до колегії тих суддів, які не мають необхідного 5-річного досвіду роботи на посаді судді. Можливість доопрацювання програмного забезпечення системи автоматизованого розподілу справ щодо зазначення чи автоматизованого обчислення досвіду роботи на посаді кожного судді дозволило б розв'язати цю проблему та уникнути затримки розгляду через відвід або самовідвід суддів, які не мають необхідного 5-річного стажу.

Поточна ситуація із розглядом проваджень, що розслідували детективи НАБУ, є загрозливою, оскільки у деяких випадках обвинувачені можуть апелювати до порушення розумності строків судового розгляду, гарантованого як у національному законодавстві (зокрема, у ст. 7, 21, 318 КПК), так і на міжнародному рівні, у Конвенції про основоположні права і свободи людини (ст. 6). У такому випадку вони можуть звернутися за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини.

Відтак, дотримання вже встановлених вимог КПК щодо судового розгляду цих проваджень, не забезпечується на практиці, у т.ч. через недотримання вимог ст. 322 КПК. Виправити цю ситуацію у короткотерміновій перспективі навряд можливо.

Що стосується діяльності Вищого антикорупційного суду, то ухвалення Законів України "Про Вищий антикорупційний суд", "Про утворення Вищого антикорупційного суду", "Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" у зв'язку з прийняттям Закону України "Про Вищий антикорупційний суд" завершило більш ніж дворічну епопею із законодавчим забезпеченням створення такого вищого спеціалізованого суду.

З дня початку роботи Вищого антикорупційного суду усі провадження, у яких судовий розгляд ще не завершено і які підсудні йому, повинні бути передані до новоствореного спеціалізованого суду.

Провадження у касаційному порядку в усіх справах НАБУ-САП здійснюватиметься суддями Касаційного кримінального суду Верховного Суду. Вже зараз експерти заявляють про потребу створити Антикорупційну палату у складі Касаційного кримінального суду Верховного Суду, судді якої будуть добиратись за тією ж процедурою, як і судді Вищого антикорупційного суду²¹. Серед іншого, поява цієї ідеї зумовлена наявністю певних вад у процесі добору суддів Верховного Суду²².

Формування Вищого антикорупційного суду та призначення на посади до цього суду професійних і доброчесних суддів виглядає єдиним варіантом, що може допомогти розв'язати наявні проблеми із судовим розглядом проваджень щодо вчинення високопосадовцями корупційних злочинів.

Корисні посилання

Ви можете ознайомитися з відеозаписами відвіданих засідань на нашому Youtube-каналі “Моніторинг судових засідань у справах НАБУ-САП” (https://www.youtube.com/channel/UC8Ee4Xii5z3NrW01Oa_KHYw)

З інформацією по обраних для моніторингу справах і хронологією їх розгляду можна ознайомитися на сайті Ради громадського контролю НАБУ у розділі “Моніторинг судів” (<https://rgk-nabu.org/uk/courts/monitoring-sudiv>).

21. Хто матиме вплив на антикорупційний суд? Р. Куйбіда, 22.05.2018 р. Детальніше див.: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/05/22/7180984/>

22. Зокрема, ці проблеми окреслені у публікації “Формування нового Верховного Суду: ключові уроки”, автори Р. Куйбіда, Б. Малишев, Р. Марусенко, Т. Шепель; січень 2018 р. Детальніше див.: http://pravo.org.ua/img/books/files/1518518656formuvannya%20novogo%20vs_klyuchovi%20uroki.pdf

